

TURK VA O‘ZBEK PAREMIOLOGIYASIDA SUKUT VA UYQU SEMIOTIKASI

Abdug‘ofurova Durdona Muzaffar qizi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Turkshunoslik oliy maktabi o‘qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18185734>

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot turk va o‘zbek paremiologiyasida sukut va uyqu semiotikasini o‘rganadi, maqollarning madaniy qadriyatlar, kognitiv modellar va lingvistik dunyoqarashlarni qanday mujassamlashtirishiga e‘tibor qaratadi. Tadqiqotda qiyosiy korpusga asoslangan tahlil orqali umuminsoniy tajribalarni ham, madaniyatga xos talqinlarni ham ochib beruvchi metaforik assotsiatsiyalar va takrorlanuvchi motivlar aniqlanadi. Maqolada madaniy semantika, pragmatika va korpus lingvistikasi usullarini uyg‘unlashtirish orqali sukunat donolik, ehtiyotkorlik va maxfiylik bilan, uyqu esa dam olish, salomatlik va zaiflik tushunchalarini ifodalashi yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, maqollar madaniy bilimlarni saqlovchi, kognitiv tuzilmalarni shakllantiruvchi va avlodlar o‘rtasida jamoaviy donolikni yetkazuvchi til ashyosi vazifasini bajaradi.

Kalit so‘zlar: paremiologiya, semiotika, sukunat, uyqu obrazlari, madaniy semantika, qiyosiy tahlil.

Abstract. This study investigates the semiotics of silence and sleep in Turkish and Uzbek paremiology, focusing on how proverbs encapsulate cultural values, cognitive models, and linguistic worldviews. Through a comparative corpus-based analysis, the research identifies metaphorical associations and recurring motifs that reveal both universal human experiences and culture-specific interpretations. By integrating methods from cultural semantics, pragmatics, and corpus linguistics, the paper highlights how silence is linked to wisdom, prudence, and secrecy, while sleep conveys notions of rest, health, and vulnerability. The findings demonstrate that proverbs function as linguistic artifacts preserving cultural knowledge, shaping cognitive frameworks, and transmitting collective wisdom across generations.

Keywords: paremiology, semiotics, silence, sleep imagery, cultural semantics, comparative analysis

Ushbu maqola paremiologiyaning qiziqarli dunyosiga chuqur kirib boradi, xususan, turk va o‘zbek madaniyatidagi sukunat va uyqu bilan bog‘liq maqollar tarkibidagi nozik semiotikalarni o‘rganadi. Maqollar jamiyat donishmandligining kristallashgan ifodasi sifatida jamoaning qadriyatlari, e‘tiqodi va dunyoqarashining boy ko‘rinishi bo‘lib, ham didaktik, ham kommunikativ funksiyalarni bajaradi. Ushbu tadqiqot qiyosiy tahlil orqali ushbu ikki turkiy tilning sukunat va uyqu tushunchasida aks etgan madaniy o‘ziga xosliklarni va umuminsoniy tajribalarni ochib berishga qaratilgan. Bunday izlanish nafaqat paremiologik birliklarning lingvistik xususiyatlarini yoritadi, balki ularning ma‘nosi va qo‘llanilishini shakllantiruvchi chuqur madaniy asoslarni ham yoritadi. Tadqiqotda turk va o‘zbek frazeologik dunyoqarashlari o‘rtasidagi o‘xshashlik va farqlarni aniqlash, ushbu fundamental insoniy holatlar haqidagi o‘ziga xos va umumiy qarashlarni aniqlash maqsadida lingvomadaniy tahlildan foydalanilgan.

Bunday yondashuv ushbu xalqlarning an'anaviy iboralari orqali dam olish va osoyishtalik tushunchalarini qanday idrok etishi va ifodalashini chuqurroq tushunish imkonini beradi. Darhaqiqat, maqollar folklorning ixcham va yorqin janri sifatida millatning mentaliteti va madaniy qiyofasini o'zida mujassam etadi, umumiy qadriyatlar va kognitiv tuzilmalar xazinasi vazifasini bajaradi. Turk va o'zbek paremiologiyasiga bag'ishlangan ushbu tadqiqot ularning o'ziga xos madaniy izlarini tushuntirib, ham insoniy tajribalarni, ham sukunat va uyquning o'ziga xos madaniy talqinlarini ochib beradi. Bundan tashqari, ushbu til birliklarini aynan paremiologiya doirasida o'rganish orqali ushbu jamiyatlarning jamoaviy ongsizligiga asos bo'lgan chuqur madaniy arxetiplar va ramzlarni aniqlash mumkin. Ushbu tadqiqot turk va o'zbek maqollari bo'yicha maxsus mavzularga bag'ishlangan qiyosiy tadqiqotlarning kamligi, hozirgi tadqiqot maydonini kengaytirish orqali etnolingvistika va paremiologiyaga o'ziga xos hissa qo'shishi bilan asoslanadi. U bu bo'shliqni til va konseptual tenglik hamda tafovutlarni sinchkovlik bilan tahlil qilish orqali bartaraf etishga intiladi, bu esa sukunat va uyqu ushbu alohida, ammo bir-biriga bog'liq madaniy kontekstlarda qanday ifodalanishini ko'rsatadi. Tegishli maqollarning semantik maydonlari va pragmatik vazifalarini o'rganish orqali ushbu tadqiqot turk va o'zbek madaniyatlaridagi sukut va uyquning sotsiolingvistik jihatlarini yoritib beradi va shu orqali ularning olamning tegishli lisoniy manzaralari haqidagi tasavvurlarimizni boyitadi. Ushbu qiyosiy tahlil donolik, ehtiyotkorlik va zaiflik kabi madaniy ahamiyatga ega tushunchalarning sukut bilan, mahsuldorlik, salomatlik va ma'naviy tushunchalarning esa ushbu lingvistik an'analarda uyqu bilan bog'liq jihatlarini yoritib beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, ko'pincha kommunikativ frazeologik birliklar sifatida qaraladigan maqollar ushbu turkiy jamiyatlarda til, madaniyat va inson his-tuyg'ulari o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganish uchun ajoyib lingvistik nuqtai nazarni ta'minlaydi. Ushbu tadqiqotning metodologik asoslari ushbu maqollarning shakliy va semantik xususiyatlarini tizimli tahlil qilish uchun madaniy semantika, pragmatika va korpus lingvistikasini birlashtiradi.

Xususan, sukut va uyqu bilan bog'liq turk va o'zbek maqollarining keng qamrovli korpusini to'plash va izohlash, so'ngra ushbu til artefaktlarini batafsil tematik va tarkibiy tahlil qilish ko'zda tutilgan. Ushbu korpusga asoslangan yondashuv takrorlanuvchi motivlar va metaforik assotsiatsiyalarni aniqlaydi hamda madaniy e'tiqodlarni ifodalashning lingvistik vositalarini o'rganuvchi tadqiqotlarga o'xshab, har ikki tilda ma'lum tushunchalarning tarqalishini miqdoriy jihatdan baholaydi. Masalan, turli tillardagi assotsiativ maydonlarni tahlil qilishda shunga o'xshash metodologiyalar qo'llanilgan bo'lib, ular mavhum tushunchalarning ham universal, ham madaniyatga xos tasavvurlarini ko'rsatadi. Bunday yondashuv paremiologik birliklar orqali implitsit madaniy bilimlar qanday singdirilganligi va yetkazilganligini tushunish uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, madaniyatlararo muloqot uchun fon bilimlarini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi. Shu sababli, ushbu tadqiqotda korpusga asoslangan metodologiya qo'llanilib, o'rnatilgan maqollar va yangi paydo bo'layotgan tanga zarb qilish naqshlari o'rtasidagi uzluksizlik tekshiriladi, bu toifalar o'rtasidagi aniq chegara juda o'zgaruvchan bo'lishi mumkinligi e'tirof etiladi.

Mavjud adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish paremiologik tadqiqotlarning boy an'anasini ochib beradi, ularning aksariyati milliy o'ziga xoslik va dunyoqarashning aks etishi sifatida maqollarning madaniy singdirilishiga qaratilgan [Yevgrafova, 2020:2; Manakin, 2015:99]. Biroq, maqollarning madaniy ahamiyati keng e'tirof etilishiga qaramay [Lomotey, 2021:88], turkiy tillar bo'ylab sukunat va uyqu mavzularini maxsus o'rganuvchi qiyosiy tahlillarda sezilarli bo'shliq mavjud. Bu bo'shliq turk va o'zbek paremiologiyasida ushbu

fundamental insoniy tajribalar qanday tushunilishi va ifodalanishini o'rganish, ularning madaniy kognitiv asoslari haqida noyob tushunchalar berish uchun maxsus tadqiqotlar o'tkazish zarurligini ta'kidlaydi [Ratushnaya, 2022:35]. Avvalgi tadqiqotlarda ingliz maqollarida mehrni o'rganishdan tortib [Nugraha, 2023:5366-5368], ingliz va o'zbek maqollarining lingvomadaniy xususiyatlarini tahlil qilishgacha [Kuchkinov, 2020:39-40], maqollarning turli kontekstlardagi lingvomadaniy xususiyatlari keng o'rganilgan bo'lsa-da, jimlik va uyqu bilan bog'liq to'g'ridan-to'g'ri taqqoslash asosan e'tibordan chetda qolgan. Ushbu qiyosiy etnolingvistik tadqiqot har ikki tilning maqollari bo'yicha keng qamrovli diskurs tahlilini o'tkazish orqali ushbu bo'shliqni to'ldirish va shu orqali paremiologiya doirasidagi tadqiqot imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan [Ramlan, 2021:228-230].

Shu sababli, hozirgi tadqiqot ushbu mavzular atrofidagi lingvistik manzarani sinchkovlik bilan o'rganib, umuminsoniy tajribalar va madaniyatga xos talqinlarni farqlash uchun qiyosiy paremiologiya ma'lumotlaridan foydalanadi [Mohammed, 2021]. Shuningdek, u til hodisalarini madaniyatlararo tahlil qilishda qo'llaniladigan metodologiyalarga tayanadi, maqollarning talqini va tarjimasini shakllantirishda madaniy kontekstning muhim rolini ta'kidlaydi [Mamatova, 2021:4-6; Sarsenbaeva, 2020:48-49]. Bu qiyosiy lingvistik asos, ayniqsa, turk va o'zbek jamiyatlarining umumiy tarixiy va madaniy yo'nalishlarini hisobga olgan holda yaqqol namoyon bo'ladi, shunga qaramay, bu tushunchalarning o'ziga xos zamonaviy til ifodalari mavjud [Bondarenko, 2022:235]. Bunday yondashuv bir qarashda universal tuyulgan ushbu tushunchalarning individual madaniy tajribalar nuqtai nazaridan qanday farqlanishini va qayta talqin qilinishini chuqurroq tushunishga yordam beradi [Rustamov, 2024:74]. Ushbu qiyosiy yondashuv maqollardan tashqari frazeologik birliklarni tahlil qilishda ham qo'llaniladi, chunki bu lingvistik tuzilmalar xalqning tarixi, an'analari va e'tiqod tizimlarini qamrab olish qobiliyati bilan e'tirof etiladi [Chulanova, 2023:40]. Shunday qilib, ushbu tadqiqot maqollarga singdirilgan jamoaviy donolikning jamiyat qadriyatlari va ushbu chuqur shaxsiy hamda madaniy vositachi insoniy holatlarga munosabatini qanday aks ettirishini o'rganish orqali kengroq etnolingvistika sohasiga hissa qo'shadi.

Mazkur ilmiy ishini tayyorlash jarayonida turk va o'zbek xalqlarining sukut va uyqu bilan bog'liq maqollarini tizimli ravishda to'plash, turkumlash va tahlil qilish, qiyosiy tahlilning ishonchli va empirik jihatdan asoslangan bo'lishini ta'minlash uchun qo'llaniladigan uslubiy asoslar o'rganildi. Xususan, korpusni tanlash mezonlari, ma'lumotlarni ajratib olish tartibi va ushbu paremiologik birliklarni nozik tushunish uchun qo'llaniladigan tahlil vositalari batafsil bayon etilgan. Tahliliy metodologiya turk va o'zbek maqollarida sukunat va uyqu bilan bog'liq takrorlanuvchi qonuniyatlar, metaforik kengaytmalar va madaniy ma'nolarni aniqlash uchun miqdoriy korpus lingvistikasi usullarini sifatli semantik va pragmatik tahlillar bilan birlashtirgan aralash usul yondashuvini o'z ichiga oladi. Bu yondashuv madaniy o'ziga xos talqinlarning go'yoki o'xshash til tuzilmalarida qanday namoyon bo'lishini aniqlash va ushbu maqollarning tegishli madaniy kontekstlarda qanday pragmatik vazifalarni bajarishini tushunish uchun muhimdir.

Bundan tashqari, tadqiqot turk va o'zbek maqollari o'rtasidagi semantik va tarkibiy muvofiqlik darajalarini aniq belgilash uchun frazeologik ekvivalentlikni tahlil qilishning belgilangan asoslariga tayanadi [Solano, 2021:8]. Ushbu tizimli taqqoslash ushbu ikki turkiy tilning paremiologik an'analarini ajratib turadigan umumiy kognitiv universalialarni ham, madaniy o'ziga xos talqinlarni ham aniqlashni osonlashtiradi [Lubis, 2018:254-256; Nguyen, 2020:79-81]. Bu bir madaniyatda boshqa madaniyatga qaraganda ko'proq ahamiyatli bo'lgan

qadriyat yo'nalishlari va manba sohasi hodisalaridagi farqlar ularning tegishli paremiologiyalarida bu tushunchalarning o'ziga xos ifodalanishiga qanday olib kelishini o'rganishni o'z ichiga oladi. Masalan, uyqu universal ravishda dam olishni ifodalashi mumkin bo'lsa-da, uning paremiologik ifodasi bir madaniyatda qayta tiklanishni ta'kidlasa, boshqa bir madaniyatda zaiflik yoki qochish xususiyatini ko'rsatishi mumkin.

Shuning uchun keyingi tahlilda ushbu keng qamrovli tadqiqotdan olingan xulosalar taqdim etiladi, maqollar mavzular bo'yicha tasniflanadi va ularning turk va o'zbek tillaridagi metaforik qurilishi hamda madaniy ohangdorligidagi qonuniyatlar aniqlanadi. Bu ularning tegishli paremiologiyalarida mavjud bo'lgan umumiy semantik maydonlar va farqli madaniy urg'ularni yoritib, sukunat va uyqu tushunchalari haqida nozik ma'lumotlarni taqdim etadi. Korpus tahlilining miqdoriy ma'lumotlari kontekstual qo'llanishning sifatli talqinlari, ikki lingvistik an'ana o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash bilan to'ldiriladi. Bunday yondashuv madaniy o'ziga xosliklar ushbu mavhum tushunchalarning majoziy xaritasini aniq lingvistik shakllarga qanday shakllantirishi haqida batafsil ma'lumot olish imkonini beradi va shu orqali paremiologik variatsiya haqidagi hozirgi tushunchani boyitadi. Masalan, sukut hamma joyda mushohada bilan bog'liq bo'lsa-da, turk maqollarida uning ifodasi donolikka moyil bo'lishi mumkin, o'zbek paremiologiyasida esa ehtiyotkorlik yoki maxfiylikni ta'kidlashi mumkin.

Bu nozik farqlanish tushunchalarni mujassamlashtirishning etnolingvistik farqlarini [Musolff, 2021:29] va har bir madaniyat doirasida yuzaga keladigan o'ziga xos pragmatik tuzilmalarni tushunish uchun juda muhimdir. Ushbu qiyosiy tahlil nafaqat til o'xshashliklarini, balki turk va o'zbek jamiyatlarida sukunat va uyqu tushunchasini shakllantirishga asos bo'lgan madaniy qadriyatlar va ijtimoiy me'yorlarni ham ochib beradi. Bu maqollar turli madaniyatlarda, xususan, sukunat va uyqu nuqtai nazaridan hissiyotning turli xil tushunchalarini qanday aks ettirishini o'rganishni o'z ichiga oladi. Masalan, his-tuyg'ularning metaforik tushunchalari universal asosiy tajribaga ega bo'lsa-da, ko'pincha o'ziga xos madaniy farqlanishlar bilan namoyon bo'ladi, bu turli tillardagi hasadni o'rganuvchi tadqiqotlarda isbotlangan. Shunday qilib, tadqiqot maqollarning madaniy bilimlar ombori sifatida xizmat qilishini o'rganadi, bu esa ushbu turkiy tillarning umumiy kognitiv manzaralari va farqli madaniy yo'nalishlari haqida ma'lumot beradi. Bundan tashqari, tahlil ushbu maqollar tarkibidagi tasviriy ifodalar kamdan-kam uchraydigan vaziyatlarni qanday aks ettirishi mumkinligini kengaytiradi, bu esa ushbu o'ziga xos turdagi metaforalarning sabablari va ularning madaniy konseptualizatsiyani kengroq tushunishga qanday hissa qo'shishi haqidagi savollarni ko'taradi. Ushbu qiyosiy tahlil, shuningdek, lingvistik hodisalarining sof neyro-asosli tushuntirishlaridan farqli o'laroq, ushbu paremiologik iboralarni shakllantirishda konseptual mujassamlilik va neyron mexanizmlari o'rtasidagi o'zaro ta'sirni ko'rib chiqadi, bu esa metafora haqidagi universalist da'volarga yanada ko'proq e'tiroz bildiradi. Shuningdek, u ushbu madaniy modellarni talqin qilishda asos bo'ladigan turli ijtimoiy-madaniy modellar va konseptual metaforalarni chuqur o'rganadi, masalan, his-tuyg'u atamalarining tana ichida qanday lokalizatsiya qilinishi yoki ma'lum tana-hissiyot assotsiatsiyalari orqali qanday ramkalashtirilishini ko'rib chiqadi [Bash, 2023:669].

Shu sababli, ushbu tadqiqot insonning sukunat va uyqu tajribasini shakllantirishda til, madaniyat va bilish o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni chuqur tushunishga yordam beradi. U yuzaki til o'xshashliklaridan ustun keladigan, chuqurroq konseptual va madaniy nozikliklarni ochib beradigan mustahkam tillararo taqqoslashni taklif etish orqali paremiologiyaga sezilarli hissa qo'shishni maqsad qilgan. Bunday yondashuv ushbu lingvistik birliklarni talqin qilishda

fon bilimlari va madaniy kontekstning ahamiyatini ta'kidlaydi, bu esa madaniyatlararo muloqotda kognitiv jarayonlarning rolini ta'kidlaydigan asoslarga mos keladi.

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar asosida topilmalar umumlashtirilib, aniqlangan paremiologik qonuniyatlarning madaniyatlararo tushunish va kognitiv tilshunoslik uchun natijalari muhokama qilinarkan, Turkiya va O'zbekistonning o'ziga xos madaniy modellari sukunat va uyqu bilan bog'liq tushunchalarning semantik kengayishiga qanday ta'sir ko'rsatishi tanqidiy baholanib, ushbu modellarning paremiologik manzarani shakllantirish mexanizmlari batafsil ko'rib chiqiladi. Ushbu muhokama, shuningdek, har bir xalqning o'ziga xos tarixiy yo'nalishlari va ijtimoiy tuzilmalari ushbu asosiy insoniy tajribalarning o'ziga xos metaforik xaritalari va tushunchalariga qanday hissa qo'shganini o'rganadi.

Bu maqollarda mavjud idiomatiklik darajasini sinchkovlik bilan o'rganishni o'z ichiga oladi, ularning ma'nolari chuqurroq, madaniy jihatdan singdirilgan tushunchalarni yetkazish uchun tarkibiy qismlarining so'zma-so'z talqinlaridan qanday ustun ekanligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, u ushbu turg'un iboralarning madaniy nutqni shakllantirish va har bir jamiyatda sukunat va uyqu haqidagi umumiy tushunchalarni abadiylashtirishdagi rolini ko'rib chiqadi. Ushbu bo'limda, shuningdek, konseptual metafora va madaniy bilishning kengroq nazariyalari doirasidagi natijalar tahlil qilinib, ushbu paremiologik tizimlar mavhum tushunchalarning tilda mujassamlashuviga qanday misol bo'la olishi o'rganiladi. Masalan, ko'pincha jismoniy narsa yoki idish sifatida tasavvur qilinadigan sukunat turli madaniyatlarda turlicha qabul qilinishi mumkin, bu esa uning majoziy kengayishiga ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, tahlil ushbu madaniy modellarning ma'lum til ifodalarida namoyon bo'lishidan tashqari, til, bilish va madaniy amaliyotlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni ham yoritadi. Shuningdek, turk va o'zbek paremiologiyasi o'rtasidagi turli darajadagi konseptual ekvivalentlik va farqlanishlar lingvistik va madaniy aloqa va rivojlanishning kengroq qonuniyatlarini qanday aks ettirishi ko'rib chiqiladi.

Shuningdek, bu paremiologik naqshlar tarixiy o'zaro ta'sirlar va umumiy turkiy meros ta'sirida ushbu madaniyatlar o'rtasida sukunat va uyqu tushunchasini shakllantirishda qanday yaqinlashuvlar va farqlar yuzaga kelgani o'rganiladi. Shunday qilib, ushbu qiyosiy tadqiqot paremiologiyaga kiritilgan madaniy oldingi bilimlar madaniyatlararo muloqotning kognitiv yondashuvlariga mos keladigan mavhum tushunchalarni talqin qilish va tushunishga qanday ta'sir ko'rsatishini yoritib beradi. Bundan tashqari, maqollar ushbu davlatlarga xos bo'lgan ijtimoiy-madaniy qadriyatlarni aks ettirishi, ularning har bir til jamoasida jamiyat me'yorlari va individual xatti-harakatlarni shakllantirishdagi rolini ko'rsatishi haqida so'z yuritiladi. Bundan tashqari, u til jamoasining umumiy tajribalariga asoslangan ushbu o'ziga xos tushunchalar nafaqat individual bilimlarni, balki butun til jamoasining kengroq milliy va madaniy tajribalarini ham o'zida mujassam etishini o'rganadi. Nihoyat, tadqiqot ushbu topilmalarning til, madaniyat va tafakkur o'rtasidagi munosabatlar haqidagi kognitiv tilshunoslikdagi mavjud nazariyalarga qanchalik mos kelishi yoki ularga qanday qarshi chiqishini ko'rib chiqadi, bu esa mujassamlashgan bilish va konseptual metaforani yanada nozikroq tushunishga yordam berishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, turk va o'zbek paremiologiyasidagi sukut va uyqu semiotikasiga oid asosiy xulosalar umumlashtirilib, ularning o'ziga xos metaforik manzaralari va konseptual asoslari haqida to'liq ma'lumot berildi. U ushbu qiyosiy tahlilning paremiologiya va kognitiv tilshunoslikka qo'shgan muhim hissasini yana bir bor ta'kidlaydi, turk va o'zbek maqollarining o'ziga xos madaniy va lingvistik xususiyatlari konseptualizatsiyani tushunish uchun boy

ma'lumotlar to'plamini taqdim etishini ta'kidlaydi. Ushbu sintez madaniy va tarixiy kontekstlarning til ifodasiga, ayniqsa sukunat va uyqu kabi mavhum tushunchalarga nozik, ammo chuqur ta'sirini aniqlashda ko'p omilli korpus tahlillarining ahamiyatini ta'kidlaydi. Pirovardida, ushbu tadqiqot madaniy modellarning nafaqat mavhum tushunchalarning tildagi ifodasini, balki ularning talqini asosida yotgan kognitiv jarayonlarni ham shakllantiruvchi murakkab yo'llarini yoritib beradi. Ushbu asar til ifodalarining chuqur ildizlari mujassamlashgan tajribalar va madaniy bilimlarga borib taqalishi haqidagi g'oyani mustahkamlaydi, sof shakliyi semantik yondashuvlarga qarshi chiqadi. U metaforalarning mujassamlashgan tabiati haqida qo'shimcha dalillar keltiradi, bunda mavhum tushunchalar hissiy va harakat tajribalariga asoslanadi, bu esa bilishning jismoniy asosini ta'kidlovchi nazariyalarga mos keladi.

Bundan tashqari, ushbu tadqiqot madaniy tilshunoslikning paremiologiya tahlili orqali til va madaniy konseptualizatsiya o'rtasidagi murakkab munosabatni qanday ochib berishini chuqurroq tushunishga yordam beradi. U, shuningdek, metaforik tushunchalar, ayniqsa his-tuyg'ular va mavhum g'oyalar uchun, ko'pincha madaniy kontekstda turli madaniyatlardagi o'ziga xos kognitiv afzalliklar va tajribalarni ta'kidlab, soha xaritasida aks ettirilishini ko'rsatadi. Ushbu tadqiqot turli tillarda ma'nolarning ifodalanishi va tushunilishiga turli xil lingvistik vositalar yordam berishi yoki to'sqinlik qilishi mumkinligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, u mavhum tushunchalar uchun metaforik va metonimik ifodalarning ahamiyatiga tilga xos bo'lgan madaniy modellar katta ta'sir ko'rsatishini, ularning xaritalari va lingvistik ko'rinishlari ko'lamini yo'naltirishini ta'kidlaydi. Ushbu keng qamrovli tahlil turk va o'zbek tillarining paremiologik tizimlari umumiy turkiy ildizlarga ega bo'lsa-da, ijtimoiy-madaniy rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlari tufayli o'ziga xos metaforik ishlanmalarda farqlanishini ko'rsatadi, bu esa pirovardida lingvistik nisbiylik va universal kognitiv mexanizmlar haqidagi keng qamrovli munozaraga hissa qo'shadi. Nihoyat, ushbu batafsil ko'rib chiqish nafaqat turkiy tillar haqidagi ilmiy tushunchani boyitadi, balki kelajakda paremiologiya va konseptual metaforaning madaniyatlarda tadqiqotlari uchun uslubiy asos yaratadi. Tadqiqot natijalari, shuningdek, maqollarda aks ettirilgan bunday madaniy modellarning kognitiv jarayonlarga qanday ta'sir ko'rsatishi va ma'lum lingvistik jamoalarda voqelikni talqin qilishni qanday shakllantirishi haqida tushuncha beradi. Ushbu yondashuv semantik, pragmatik va ensiklopedik bilimlarni yagona kognitiv tizimga birlashtirishga urg'u berishi bilan rasmiy semantik modellarga qarama-qarshi turadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Baş M. The conceptual nature of the Turkish emotion term 'Heyecan' // *Language and Cognition*. 2023. P.666-688.
2. Bondarenko A. Verbless and zero-predicate sentences: An English and Russian contrastive corpus study // HAL (Le Centre pour la Communication Scientifique Directe). 2022. 560 p.
3. Chulanova H.V., Vnuchkova V. English Phraseological Units as Representatives of National and Cultural Specificity // *Filologični traktati*. 2023. № 2 (15). P.39-44.
4. Kuchkinov K.K., Kurbanova D.B., Shoinazarova V.K. Linguocultural Peculiarities of English Proverbs and Their Uzbek Equivalents. // *Theoretical & Applied Science*. 2020. № 10 (90). P.38-42.
5. Lomotey B.A., Csajbok-Twerefou I. A pragmatic and sociolinguistic analysis of proverbs across languages and cultures // *Journal of Pragmatics*. 2021. (182). P.86-91.

6. Lubis S. The Equivalence and Nonequivalence of Proverbs Across Cultures (Indonesian and English) // *International Journal of English Linguistics*. 2018. № 4 (8). P.253-261.
7. Mamatova M.F. Cross-Cultural Analysis: Representation of Some Aspects of a Parent-Child Relationship (on the Examples of English and Uzbek Proverbs) // *SHS Web of Conferences*. 2021. (100). P.1-6.
8. Manakin V. Proverb commonalities in different languages and its application to Asian Pacific communication // *Journal of Asian Pacific Communication*. 2015. № 1 (25). P. 97-116.
9. Mohammed T.M.Q., Abdullah I.H. Universality and Language Specificity: Evidence from Arab and English Proverbs // *International journal of comparative literature and translation studies*. 2021. № 1 (9). P.24-32.
10. Nguyen T.T.T. Cultural Features Reflected in Polish and Vietnamese Proverbs // *Future Human Image*. 2020. (13). P.76-87.
11. Nugraha D.S. The Apple of My Eye: Exploring the Affection Expressed in English Proverbs // *Zenodo (CERN European Organization for Nuclear Research)*. 2023. P.5365-5373.
12. Ramlan M.N. Comparative Ethnolinguistics on Metaphorical Interpretations in Japanese Kotowaza and Malay Proverbs // *IZUMI*. 2021. № 2 (10). P.221-238.
13. Ratushnaya E.R., Zhaparkulova N.N., Kazachuk I.G., et al. Linguoculturological Specific Features Of Phraseological Units And Paremias In Multi-Structural Languages // *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences*. 2022. P.29-41.
14. Sarsenbaeva Z.J., Utebaev T.T. Role of Phraseology in Developing Communicative Competence // *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*. 2020. P.47-53.
15. Solano R.M., Rondinelli P. “Comparisons are odious”: how comparable are equivalent proverbs across languages? // *HAL (Le Centre pour la Communication Scientifique Directe)*. 2021.
16. Rustamov I.T., Rustamova S.A., Yuldosheva M.Y., Saydivaliyeva N.S. Folklore Is Invariable Concepts in Genres 2024. P. 72-78.
17. Yevgrafova Y., Gorbacheva O.A., Skripnik K., et al. Love as a linguacultural space (on the basis of paroemias in the English, Welsh, Gaelic and Scots languages) // *E3S Web of Conferences*. 2020. (210). P.1-8.
18. Mycolфф A. Researching political metaphor cross-culturally: English, Hungarian, Greek and Turkish L1-based interpretations of the Nation as Body metaphor // *Journal of Pragmatics*. 2021. (183). P.1-35.